

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 210 АУДИТОРДУК ТАПШЫРМАЛАРДЫН ШАРТТАРЫН МАКУЛДАШУУ

(2009-жылдын 15-декабрынан же ушул күндөн кийин башталуучу мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудити жагынан күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

	Пункт
Киришүү	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1
Күчүнө кирүү күнү	2
Максаты	3
Аныктамалар	4–5
Талаптар	
Аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттар	6–8
Аудитордук тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу	9–12
Кайталанган аудитордук тапшырмалар	13
Аудитордук тапшырманын шарттарындагы өзгөртүүлөрдү кабыл алуу	14–17
Тапшырманын шарттарын кабыл алуудагы кошумча пикирлер	18–21
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	A1
Аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттар	A2–A21
Аудитордук тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу	A22–A29
Кайталанган аудитордук тапшырмалар	A30
Аудитордук тапшырманын шарттарындагы өзгөртүүлөрдү кабыл алуу	A31–A35
Тапшырманын шарттарын кабыл алуудагы кошумча пикирлер	A36–A39
1-тиркеме. Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын мисалы	
2-тиркеме. Жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдоонун концепцияларынын алгылыктуулугун аныктоо	

Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) 210 «Аудитордук тапшырманын шарттарын макулдашууну» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо керек.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул стандарт аудитордук тапшырманын шарттарын жетекчилик жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен макулдашуу учурунда аудитордун милдеттерин белгилейт. Ошондой эле аларды камсыз кылуу боюнча милдеттер жетекчиликке жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жүктөлгөн аудитти жүргүзүү үчүн айрым милдеттүү шарттардын болушун белгилөө каралат. Аудиторго байланыштуу болгон аудитти жүргүзүүнүн шарттарын кабыл алуунун аспекти АЭС 220да¹ каралат (А1-пунктту караңыз).

Күчүнө кирүү күнү

2. Ушул стандарт 2009-жылдын 15-декабрынан же ушул күндөн кийин башталуучу мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудити жагынан күчүнө кирет.

Максаты

3. Аудитордун максаты аудит жүргүзүлүүгө тийиш болгон негизги шарттар макулдашылган учурларда гана аны жүргүзүү же аны жүргүзүүнү улантуу жөнүндө сунушту кабыл алууда турат, бул төмөнкүлөр менен жетишилет:
  - (a) аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттардын болушунун фактысын белгилөө;
  - (b) аудитордун жана жетекчиликтин жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосунда жетишилген аудитордук тапшырманын шарттарын бирдей түшүнүүнү ырастоо.

Аныктамалар

4. Аудиттин эл аралык стандарттарынын максаттары үчүн төмөнкүдөй термин төмөндө келтирилген мааниге ээ:

аудитти жүргүзүүнүн милдеттүү шарттары – финансылык отчетторду түзүүдө жетекчилик финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын пайдаланышы жана жетекчиликтин жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү

¹ АЭС 220, «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоо»

жактардын аларга таянуу менен аудит жүргүзүлүп жаткан алардын жоопкерчилиги² жөнүндө негизги божомолго макулдугу.

5. Ушул стандарттын максаттары үчүн мындан ары текст боюнча «жетекчилик» деген сөздү «жетекчилик жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар» катары окуу керек.

Талаптар

Аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттар

- б. Аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттар бар же жоктугун белгилөө үчүн аудитор төмөнкүлөргө милдеттүү:
  - (a) финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда колдонула турган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы алгылыктуу экенин же жоктугун аныктоого (A2-A10-пункттарды караңыз);
  - (b) жетекчилик төмөнкүлөр үчүн өзүнүн жоопкерчилигин ырастай тургандыгы жана андап-түшүнө тургандыгы жөнүндө анын арызын алууга (A11-A14, A21-пункттарды караңыз):
    - (i) финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык финансылык отчеттуулукту даярдоо, анын ичинде, бул орундуу болгон жерде, аны ишенимдүү берүү үчүн (A15-пунктту караңыз);
    - (ii) ак ниетсиз аракеттерден, ошондой эле каталардан улам олуттуу бурмалоодон оолак болгон финансылык отчеттуулукту даярдоону камсыз кылуу үчүн жетекчилик зарыл деп эсептеген ички контролдук үчүн (A16-A19-пунктту караңыз);
    - (iii) аудиторго төмөнкүлөрдү камсыз кылуу үчүн:
      - a. бухгалтердик эсептин маалыматтары, документациялар жана башка материалдар боюнча финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн жетекчиликке белгилүү болгон жана жөндүү болуп саналган бүткүл маалыматка жеткиликтүүлүктү;
      - b. аудитти жүргүзүү максаттары үчүн аудитор жетекчиликтен суратышы мүмкүн болгон кошумча маалыматты;

² АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», 13-пункт.

- с. аудитор алардан аудитордук далилдерди алууну зарыл деп эсептеген ишкананын ичиндеги адамдар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн чектелбеген мүмкүнчүлүгүн.

Аудитордук тапшырманын шарттарын кабыл алганга чейин аудиттин алкагында иштердин көлөмүн чектөө.

7. Болжолдонгон аудитордук тапшырманын шарттарында жетекчилик же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аудитор аткаруучу иштердин көлөмүнө аудитор бул чектөө жыйынтыгында ал финансылык отчеттуулук жөнүндө пикир билдирүүдөн баш тартышына алып келе турган чектөө деп эсептеген чектөөнү жүктөгөн учурда, аудитор ушундай чектелген тапшырманы жүргүзүү жөнүндө сунушту аудиттин варианты катары кабыл ала албайт, буга бул мыйзамдарда же ченемдик актыларда талап кылынган учурлар кирбейт.

Аудитти жүргүзүү жөнүндө сунушту кабыл алууга таасир этүүчү башка факторлор

8. Аудитти жүргүзүү үчүн тиешелүү милдеттүү шарттар жок болгон учурда аудитор кырдаалды жетекчилик менен талкуулоого тийиш. Бул мыйзамдарда же ченемдик актыларда талап кылынбаган учурларды кошпогондо, аудитор аудитти аткаруу жөнүндө сунушту кабыл ала албайт:
- (a) Эгерде аудитор финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда колдонула турган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы алгылыксыз болуп саналат деп аныктаса, буга 19-пунктта баяндалган шарттар кирбейт; же
  - (b) эгерде б(б)-пунктта баяндалган макулдашуу алынбаган болсо.

Аудитордук тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу

9. Аудитор жагдайларга жараша аудитордук тапшырманын шарттарын жетекчилик менен, же болбосо корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен макулдашууга тийиш (A22-пунктту караңыз).
10. 11-пунктта баяндалгандарды эске алуу менен, аудитордук тапшырманын макулдашылган шарттары аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын текстинде же жазуу жүзүндөгү макулдашуунун башка алгылыктуу түрүндө чагылдырылууга жана төмөнкүлөрдү камтууга тийиш (A23-A27-пункттарды караңыз):
- (a) финансылык отчеттуулуктун аудитинин максатын жана көлөмүн;
  - (b) аудитордун милдеттерин;

- (с) жетекчиликтин милдеттерин;
  - (d) финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын аныктоону; жана
  - (е) аудитор чыгарууга тийиш болгон бардык корутундулардын болжолдонгон формасына жана мазмунуна карата шилтемени (А24-пунктту караңыз);
  - f) отчет формасы жана мазмуну боюнча күтүлгөндөн айырмаланышы мүмкүн болгон жагдайлар болушу мүмкүн экендиги жөнүндө арызды.
11. Эгерде мыйзам же ченемдик акт 10-пунктта баяндалган аудитордук тапшырманын шарттарын кыйла кең кесери көрсөтсө, аудитор аларды жазуу жүзүндөгү макулдашууда баяндоого милдеттүү эмес – бул учурда ушундай мыйзам же ченемдик акт колдонулгандыгынын фактысын, ошондой эле жетекчилик, бул б(b)-пунктта баяндалгандай, анын милдеттерин ырастагандыгын жана андап-түшүнгөндүгүн көрсөтүү жетиштүү (А23, А28-А29-пункттарды караңыз).
  12. Эгерде мыйзам же ченемдик акт жетекчиликтин б(b)-пунктта баяндалганга окшош милдеттерин көрсөтсө же аудитор тиешелүү мыйзам же ченемдик акт, аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, иш жүзүндө бул пунктта баяндалган милдеттерге теңдеш болгон милдеттерди камтыйт деп аныктай алса, анда аудитор жазуу жүзүндөгү макулдашууда ушундай ар түрдүү болуп саналган милдеттер боюнча маалыматты баяндоо үчүн тиешелүү мыйзамдын же ченемдик актынын баяндамаларын колдоно алат. Мыйзамдарда же ченемдик актыларда алардын колдонулушу бирдей түрдө көрсөтүлбөгөн милдеттер боюнча жазуу жүзүндөгү макулдашуу аларды б(b)-пунктагыдай эле ыкмалар менен баяндоого тийиш (А28-пунктту караңыз).

Кайталанган аудитордук тапшырмалар

13. Кайталанган аудитордук тапшырмаларды жүргүзүү учурунда аудитор түзүлгөн кырдаалдардагы аудитордук тапшырманын шарттарын кайра кароо зарылчылыгын, ошондой эле аудитордук тапшырманын колдонулуп жаткан шарттары жөнүндө ишкананын эсине салуу зарылчылыгын баалоого тийиш (А30-пунктту караңыз).

Аудитордук тапшырманын шарттарында өзгөртүүлөрдү кабыл алуу

14. Бул үчүн акылга сыярлык негиз жок болгон учурларда аудиторго аудитордук тапшырманын шарттарына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө макул болууга тыюу салынат (А31-А33-пункттарды караңыз).
15. Эгерде аудитордук тапшырма аяктаганга чейин аудитор жүргүзүлүп

жаткан аудитти ишенимдин алда канча төмөн деңгээлин камсыз кыла турган текшерүүгө алмаштырууга суроо-талапты алса, аудитор бул үчүн кандайдыр-бир акылга сыярлык негиз бар же жоктугун аныктоого тийиш (А34-А35-пункттарды караңыз).

16. Эгерде аудитордук тапшырманын шарттары өзгөрсө, аудитор жана жетекчилик аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын же башка алгылыктуу түрдөгү жазуу жүзүндөгү макулдашуунун текстинде тапшырманы аткаруунун жаңы шарттарын макулдашууга жана баяндоого тийиш.
17. Эгерде аудитор аудитордук тапшырманын шарттарын өзгөртүүнү макулдашууга кудуретсиз болсо, ал эми жетекчилик ага башталган тапшырманы баштапкы шарттарда улантууга уруксат бербесе, аудитор төмөнкүлөргө милдеттүү:
  - (a) эгерде буга колдонулуучу мыйзамдарга же ченемдик актыларга ылайык жол берилсе, бул аудитордук тапшырманы андан ары жүргүзүүдөн баш тартууга; жана
  - (b) баяндоого келишимдик же башка түрдөгү милдет каралганын же жоктугун аныктоого – корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар, менчик ээлери же жөнгө салуучу органдар сыяктуу үчүнчү жактарга мындай кырдаалдар жөнүндө билдирүүгө.

Аудитордук тапшырманын шарттарын кабыл алуу учурундагы кошумча пикирлер

Мыйзамдар же ченемдик актылар менен толукталган финансылык отчеттуулуктун стандарттары

18. Эгерде стандарттарды иштеп чыгуу боюнча тиешелүү ыйгарым укуктуу же таанылган уюм белгилеген финансылык отчеттуулуктун стандарттары мыйзамдар же ченемдик актылар тарабынан толукталган болсо, аудитор бул финансылык отчеттуулуктун стандарттарынын жана бул кошумча талаптардын ортосунда карама-каршылыктар бар же жоктугун аныктоого тийиш. Эгерде мындай карама-каршылыктар бар болсо, аудитор тиешелүү кошумча талаптардын мүнөзүн жетекчилик менен талкуулоого тийиш жана аракеттердин төмөнкүдөй эки вариантынын бирин макулдашууга тийиш:
  - (a) кошумча талаптар финансылык отчеттуулуктагы кошумча ачып көрсөтүүлөр аркылуу аткарылышы мүмкүн; же
  - (b) финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясын финансылык отчеттуулукта сүрөттөө тиешелүү түрдө редакцияланышы мүмкүн.

Эгерде аракеттердин ушул эки вариантынын бири да мүмкүн болбосо, аудитор өзүнүн аудитордук пикиринин түрүн АЭС 705ке³ ылайык өзгөртүшү керек экендигин же жоктугун аныктоого тийиш (А36-пунктту караңыз).

Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы мыйзамдар же ченемдик актылар тарабынан көрсөтүлгөн – тапшырманын шарттарын кабыл алууга таасир этүүчү башка факторлор

19. Эгерде аудитор мыйзамдарда же ченемдик актыларда көрсөтүлгөн финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү концепциясы алгылыктуу эмес болгон деп аныктаса, эгерде аларды мыйзамдарда же ченемдик актыларда көрсөтүү фактысы болбосо, аудитор төмөнкүдөй шарттар болгон учурда гана аудитордук тапшырманы жүргүзүү жөнүндө сунушту кабыл алууга тийиш (А37-пунктту караңыз):
  - (a) жетекчилик финансылык отчеттуулуктагы маалыматты ал адаштырууга алып баруучу болбоосу үчүн зарыл болгон кошумча ачып көрсөтүүнү камсыз кылууга макул;
  - (b) аудитордук тапшырманын шарттарында төмөнкүлөр таанылат:
    - (i) финансылык отчеттуулук боюнча аудитордук корутунду көңүлдү бурган абзацты камтыйт, ал пайдалануучуларга АЭС 706га (кайра каралган) ылайык маалыматты кошумча ачып көрсөтүүнү көрсөтөт;⁴ жана
    - (ii) финансылык отчеттуулук боюнча тиешелүү аудитордук пикир «бардык олуттуу мамилелерде ишенимдүү берилген» же «анык жана ишенимдүү түшүнүктү берет» деген сыяктуу баяндоолорду камтууга тийиш эмес, буга ушул баяндоолорду колдонуу менен финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык мыйзамдар же ченемдик актылар аудитордон финансылык отчеттуулук боюнча анын аудитордук пикирин билдирүүнү талап кылган учурлар кирбейт.
20. Эгерде 19-пунктта белгиленген шарттар жок болсо, ал эми аудитор мыйзамдарга жана ченемдик актыларга ылайык аудитордук тапшырманы аткарууга милдеттүү болсо, ал төмөнкүлөргө милдеттүү:

³ АЭС 705 «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы модификацияланган пикир».

⁴ АЭС 706 (кайра каралган) «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы «Маанилүү жагдайлар» жана «Башка маалыматтар» бөлүмдөрү»

- (a) финансылык отчеттуулуктун мүнөзүн адаштыруучу анын аудитордук корутундусуна таасирди баалоого; жана
- (b) бул маселени ойдогудай эске салууну аудитордук тапшырманын шарттарына киргизүүгө.

Мыйзамдар же ченемдик актылар менен каралган аудитордук корутунду

21. Айрым учурларда тиешелүү юрисдикциядагы мыйзамдар же ченемдик актылар аудитордук корутундунун форматын же баяндамаларын Аудиттин эл аралык стандарттарынын талаптарынан кыйла айырмаланган түрдө же терминдерде буюрат. Бул жагдайларда аудитор төмөнкүлөрдү баалоого тийиш:

- (a) пайдалануучулар финансылык отчеттуулуктун аудитинен ала турган айкындыкты аларда туура эмес түшүнүү келип чыгышы мүмкүн экендигин же жоктугун жана, эгерде ушундай болсо,
- (b) аудитордук корутундудагы кошумча түшүндүрмөлөр ыктымалдуу туура эмес түшүнүүнү азайта ала тургандыгын же жоктугун⁵.

Эгерде аудитор аудитордук корутундудагы кошумча түшүндүрмөлөр ыктымалдуу туура эмес түшүнүүнү азайта албайт деген корутундуга келсе, ал ушул аудитти жүргүзүү жөнүндө сунушту кабыл ала албайт, буга бул мыйзамдар же ченемдик актылар тарабынан талап кылынган учурлар кирбейт. Ушундай мыйзамдарга же ченемдик актыларга ылайык жүргүзүлгөн аудит Аудиттин эл аралык стандарттарына шайкеш келбейт. Тиешелүү түрдө аудитор конкреттүү аудитордук тапшырма Аудиттин эл аралык стандарттарына⁶ ылайык жүргүзүлгөндүгү жөнүндө кандайдыр-бир ырастоолорду аудитордук корутундуга киргизе албайт (А38-А39-пункттарды караңыз).

***

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү (1-пунктту караңыз)

А1. Ишенимди камсыз кылуучу, анын ичинде өзүнө аудитордук тапшырмаларды камтыган тапшырма практикалык адис көз карандысыздык жана кесиптик компетенттүүлүк сыяктуу тиешелүү этикалык талаптар канааттандырылат, ал эми тапшырманын өзү бир нече мүнөздүү өзгөчөлүктөрдү камтыйт деп эсептеген

⁵ АЭС 706 (кайра каралган)

⁶ Ошондой эле АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүүнү» караңыз, 43пункт.

учурларда гана жүргүзүүгө кабыл алынышы мүмкүн⁷. Аудитордук тапшырманы аткарууга кабыл алуунун контекстинде этикалык талаптар жагынан аудитордун милдеттери алар аудиторго байланыштуу болгон учурда да АЭС 220да⁸ каралат. Ушул АЭС аудиттен өтүп жаткан ишканага байланыштуу болгон жана аудитор менен ишкананын жетекчисинин ортосунда макулдашылууга тийиш болгон маселелерди (же милдеттүү шарттарды) карайт.

Аудитти жүргүзүү үчүн милдеттүү шарттар

Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы (б(а)-пунктту караңыз)

A2. Ишенимди камсыз кылуучу тапшырманы аткарууга кабыл алуунун шарттарынын бири тапшырманын аныктамасында эске алынган, ишенимди камсыз кылуучу критерийлер болжолдонгон пайдалануучуларга ылайыктуу жана жеткиликтүү экендигинде турат⁹. Критерийлер баалоону жүргүзүү же предметтик тармакты өлчөө үчүн колдонуучу баштапкы маалыматтарды, анын ичинде, бул орундуу болгон маалыматтарды билдирет. Ылайыктуу критерийлер кесипкөй ой жүгүртүүнүн контекстинде тигил же бул предметтик тармакты баалоону же өлчөөнү жетиштүү ырааттуу жүргүзүүгө мүмкүндүк берет. Аудиттин эл аралык стандарттарынын максаттары үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитинин учурунда аудитор пайдалана турган критерийлерди, анын ичинде, бул орундуу болгон жерде, аны ишенимдүү берүүнү финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясы берет.

A3. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясы болмоюнча ишкананын жетекчилигинде финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн ойдогудай негиз жок, ал эми аудитордо ушул финансылык отчеттуулуктун аудити үчүн ылайыктуу критерийлер жок. Көпчүлүк учурларда аудитор финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясы, бул А8-А9-пункттарда баяндалгандай, алгылыктуу болуп саналат деп божомолдошу мүмкүн.

Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясынын алгылыктуулугун аныктоо

A4. Финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда колдонулууга тийиш болгон финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясынын алгылыктуулугун аудитор аныктоосуна түздөн-түз тиешеси бар факторлор төмөнкүлөрдү камтыйт:

⁷ *Ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык концепциясы, 17-пункт.*

⁸ АЭС 220, 9-11-пункттар

⁹ *Ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык концепциясы, 17(б)(ii) -пункт.*

- аудиттен өтүп жаткан ишканынын мүнөзү (мисалы, ал коммерциялык уюм, мамлекеттик сектордун ишканасы же коммерциялык эмес уюм болуп саналабы);
- финансылык отчеттуулукту дайындоо (мисалы, ал пайдалануучулардын кеңири чөйрөсүнүн демейки маалыматтык муктаждыктарын же конкреттүү пайдалануучулардын спецификалык маалыматтык муктаждыктарын канааттандырууга арналганбы);
- финансылык отчеттуулуктун мүнөзү (мисалы, финансылык отчеттуулук финансылык отчеттуулуктун толук комплекти же жападан жалгыз финансылык отчет болуп саналабы);
- финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясы мыйзамдар же ченемдик актылар тарабынан көрсөтүлөбү.

A5. Финансылык отчеттуулукту көпчүлүк пайдалануучулар алардын спецификалык маалыматтык муктаждыктарын эске алуу менен даярдалган финансылык отчеттуулукту талап кылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ эмес. Конкреттүү пайдалануучулардын бардык маалыматтык муктаждыктарын канааттандыруу мүмкүн эместигине карабастан, пайдалануучулардын кеңири чөйрөсү үчүн жалпы болуп саналган финансылык маалыматка муктаждыктар бар. Пайдалануучулардын кеңири чөйрөсүнүн финансылык маалыматка жалпы муктаждыктарын канааттандыруу үчүн иштелип чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясына ылайык даярдалган финансылык отчеттуулук жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук деп аталат.

A6. Айрым учурларда, финансылык отчеттуулук конкреттүү пайдалануучулардын финансылык маалыматка муктаждыктарын канааттандыруу үчүн иштелип чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясына ылайык даярдалышы мүмкүн. Мында финансылык отчеттуулук атайын багыттагы финансылык отчеттуулук деп аталат. Мындай жагдайларда финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясын тандоо болжолдонгон пайдалануучулардын финансылык маалыматка муктаждыктары менен аныкталат. Конкреттүү пайдалануучулардын финансылык маалыматка муктаждыктарын эске алуу менен иштелип чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепцияларынын алгылыктуулугу АЭС 800дө каралат¹⁰.

A7. Аудитти жүргүзүү жөнүндө сунушту кабыл алгандан кийин финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясында бул концепциясынын алгылыктуу эместигин көрсөткөн айрым кемчиликтер табылышы мүмкүн. Бул концепцияны пайдалануу мыйзамдарда же

¹⁰ АЭС 800 (кайра каралган) «Атайын багыттагы концепцияга ылайык даярдалган финансылык отчеттуулуктун аудитинин өзгөчөлүктөрү», 8-пункт

ченемдик актыларда көрсөтүлгөн учурларда 19-20-пункттардын талаптары колдонулат. Бул концепцияны пайдалануу мыйзамдарда же ченемдик актыларда көрсөтүлбөгөн учурда жетекчилик алгылыктуу боло турган башка концепцияны кабыл алуу жөнүндө чечим кабыл алышы мүмкүн. Эгерде жетекчилик ушундай чечим кабыл алса, анда 16-пункттин талаптарын эске алуу менен колдонулуучу концепцияны алмаштырууну чагылдыруу үчүн аудитордук тапшырманын жаңы шарттары макулдашылууга тийиш, анткени мурда макулдашылган шарттар актуалдуулугун жоготот.

Жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциялары

А8. Азыркы учурда бүткүл дүйнөдө таанылган, жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепциясынын алгылыктуулугу жөнүндө ой жүгүртүүгө мүмкүндүк бере турган объективдүү жана кадыр-барктуу негиздер жок. Мындай негиздер жок учурда жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн тигил же бул типтеги ишканалардын финансылык отчеттуулугун стандартташтыруучу орган катары ыйгарым укуктуу же таанылган органдар белгилеген финансылык отчеттуулуктун стандарттарын пайдалануу алгылыктуу деп болжолдонот, мында ушундай органдар өз ишинде таламдаш тараптардын кеңири чөйрөсүнүн пикирлеринин таразалангандыгын жана эсепке алынгандыгын билдирген иштин белгиленген жана ачык регламентин колдонушу шарт. Мындай финансылык отчеттуулуктун стандарттарынын мисалдары төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары боюнча кеңеш иштеп чыккан Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарын (ФОЭС);
- Мамлекеттик сектордогу ишканалар үчүн финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары боюнча кеңеш иштеп чыккан Мамлекеттик сектордогу ишканалар үчүн финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарын (МСИФОЭС);
- тигил же бул юрисдикциядагы стандарттарды иштеп чыгуу боюнча тиешелүү ыйгарым укуктуу же таанылган уюм тараткан бухгалтердик эсептин жана финансылык отчеттуулуктун принциптерин, мында бул уюм өз ишинде таламдаш тараптардын кеңири чөйрөсүнүн пикирлеринин таразалангандыгын жана эсепке алынгандыгын билдирген иштин белгиленген жана ачык регламентин колдонушу шарт.

Тигил же бул юрисдикциядагы стандарттарды иштеп чыгуу боюнча тиешелүү ыйгарым укуктуу же таанылган уюм тараткан бухгалтердик эсептин жана финансылык отчеттуулуктун принциптерин, мында бул уюм өз ишинде таламдаш тараптардын кеңири чөйрөсүнүн

пикирлеринин таразалангандыгын жана эсепке алынгандыгын билдирген иштин белгиленген жана ачык регламентин колдонушу шарт.

Мыйзамдар же ченемдик актылар тарабынан сунушталуучу финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциялары

А9. 6(а)-пунктка ылайык аудитордон финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда колдонула турган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы алгылыктуу болуп санала тургандыгын же жоктугун аныктоо талап кылынат. Айрым юрисдикциялардагы мыйзамдар же ченемдик актылар айрым типтеги ишканалардын жалпы багыттагы финансылык отчеттуулугун даярдоо үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепциясын милдеттүү колдонууну белгилеши мүмкүн. Башкасына көрсөтмөлөр жок болгон учурда финансылык отчеттуулукту даярдоонун мындай концепциясы ушундай ишканалар тарабынан даярдалган жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук үчүн алгылыктуу деп эсептелет. Мындай концепция алгылыктуу эмес деп эсептелген учурда 19-20-пункттар колдонулат.

Стандартташтыруу органдары же мыйзам тарабынан белгиленген финансылык отчеттуулукту даярдоонун концепциялары жок юрисдикциялар.

А10. Стандартташтыруунун ыйгарым укуктуу же таанылган органы жок болгон же болбосо финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепциясын колдонуу мыйзамдарда же ченемдик актыларда сунушталбаган юрисдикцияда ишкана атталган же иш жүргүзүп жаткан учурда финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда колдонулуучу финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү концепциясы ишкананын жетекчилиги тарабынан аныкталат. Мындай жагдайларда финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепциясынын алгылыктуулугун аныктоо тартиби боюнча сунуштамалар 2-тиркемеде камтылат.

Жетекчиликтин тиешелүү милдеттерин макулдашуу (6(b)-пунктту караңыз)

А11. АЭСке ылайык аудит ишкананын жетекчилигинин мүчөлөрү аларга 6(b)-пунктта¹¹ баяндалган милдеттер жүктөлгөндүгүнүн фактысын тааныды жана андап-түшүнөт деген божомолдун негизинде жүргүзүлөт. Айрым юрисдикцияларда мындай милдеттер мыйзамдарда же ченемдик актыларда сүрөттөлүшү мүмкүн. Башка юрисдикцияларда мыйзамдар жана ченемдик актылар мындай милдеттерди үстүртөн сүрөттөөнү гана камтышы же болбосо алар жөнүндө таптакыр айтылбашы мүмкүн. Мындай маселелерде Аудиттин эл аралык стандарттары тиешелүү мыйзамдардан же ченемдик актылардан артыкчылыкка ээ эмес. Ошого карабастан, көз карандысыз аудит

¹¹ АЭС 200, 4-пункт

түшүнүгүнүн өзү аны жүргүзүп жаткан аудитордон ал аудиттен өтүп жаткан ишкананын финансылык отчеттуулугун даярдоо үчүн же анын ички контролдоосунун тиешелүү системасы үчүн жоопкерчиликти өзүнө кабыл алуудан оолак болушун, ошондой эле анда тапшырманы аткаруу үчүн зарыл болгон бүткүл маалыматты (анын ичинде негизги регистрден жана көмөчү ведомосттордон тышкары жактан алынган маалыматты) алуунун негиздүү божомолдору болушун талап кылат, анткени ишкананын жетекчилиги мындай маалыматты камсыз кылууга же берүүгө кудуреттүү. Ошондуктан, негиздүү божомолдор көз карандысыз аудитти жүргүзүү үчүн принциптүү мааниге ээ. Аудитордук тапшырманын шарттарынын текстин макулдашуу учурунда түшүнбөстүктөрдү болтурбоо үчүн, бул 9-12-пункттарда баяндалгандай, аудиттен өтүп жаткан ишкананын жетекчилиги ошондой эле мындай милдеттер өзүнө жүктөлгөндүгүн ал ырастап жана андап-түшүнө тургандыгы аны менен макулдашылат.

A12. Жетекчиликтин жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп бере турган жактардын ортосунда финансылык отчеттуулук боюнча милдеттерди бөлүштүрүү ыкмасы аудиттен өтүп жаткан ишкананын ресурстарына жана түзүмүнө, аудитке карата тиешеси бар мыйзамдарга же ченемдик актыларга, ошондой эле ишкананын ичинде анын жетекчилиги жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ойногон тиешелүү ролдорго жараша өзгөрүп турат. Көпчүлүк учурларда жетекчилик аткаруу үчүн жооп берет, ошол эле учурда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар жетекчиликке көзөмөлдүк кылуу үчүн жооп берет. Айрым учурларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар финансылык отчеттуулукту бекитүү же аудиттен өтүп жаткан ишкананы ички контролдоонун финансылык отчеттуулукка тиешеси бар системасына байкоо жүргүзүү милдетине ээ болушу же аны өзүнө жүктөшү мүмкүн. Ири ишканаларда же мамлекеттик сектордун ишканаларында корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ичинен айрым топко, мисалы, аудитордук комитетке көзөмөлдөө функцияларын жүзөгө ашыруу боюнча айрым милдеттер берилиши мүмкүн.

A13. АЭС 580 жетекчилик өзүнө жүктөлгөн милдеттердин ичинен айрымдарын аткаргандыгын ырастаган жазуу жүзүндөгү билдирүүлөрдү беришин жетекчиликтен суратууну аудитордон талап кылат.¹² Ошентип, жетекчиликке андан ушундай билдирүүлөрдү жазуу жүзүндө алуу күтүлө тургандыгын, ошондой эле башка Аудиттин эл аралык стандарттарында талап кылынган башка жазуу жүзүндөгү билдирүүлөрдү, ошондой эле зарылчылык болгон учурда финансылык отчеттуулукка же финансылык отчеттуулуктун деңгээлиндеги бир же

¹² АЭС 580 «Жазуу жүзүндөгү билдирүүлөр», 10-11-пункттар

андан ашык конкреттүү ырастоолорго тиешеси бар башка аудитордук далилдерди колдоо үчүн жазуу жүзүндөгү билдирүүлөрдү алуу күчүлө тургандыгын түшүндүрүү максатка ылайык болушу мүмкүн.

- A14. Эгерде жетекчилик өзүнүн милдеттерин ырастаса же зарыл арыздарды жазуу жүзүндө аткарууга макул болбосо, аудитор ойдогудай аудитордук далилдердин жетиштүү санын чогултуу мүмкүнчүлүгүнөн ажырайт.¹³ Тиешелүү мыйзам же ченемдик акт аудитордон ушундай жасоону талап кылган учурларды кошпогондо, мындай жагдайларда аудитти аткаруу жөнүндө сунушту кабыл алуу туура эмес болоор эле. Аудитордон аудитти аткаруу жөнүндө сунушту кабыл алуу талап кылынган учурларда, анда аудитордук корутундуну даярдоо үчүн ушул маселелердин бүткүл маанилүүлүгүн жана алардын маанисин жетекчиликке түшүндүрүү зарылчылыгы келип чыгышы мүмкүн.

Финансылык отчеттуулукту даярдоо (6(b)(i)-пунктту караңыз)

- A15. Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепцияларынын көпчүлүгү финансылык отчеттуулукту берүүгө тиешелүү талаптарды камтыйт; ушундайлар үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык берүүнү камтыйт. Ишенимдүү берүү концепциясынын – ишенимдүү берүүгө жетишүүнүн – учурунда отчеттуулуктун максаттарынын маанилүүлүк даражасы мындай: жетекчилик менен макулдашыла турган негизги божомол ишенимдүү берүүнү түздөн-түз эске салууну же финансылык отчеттуулукту даярдоонун ушул концепциясына ылайык финансылык отчеттуулук «анык жана ишенимдүү түшүнүктү» беришин камсыз кылууга жетекчиликтин милдеттерин камтыйт.

Ички контролдоо системасы (6(b)(ii)-пунктту караңыз)

- A16. Жетекчилик ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам олуттуу бурмалоолорду камтыбаган финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн зарыл деп эсептеген ички контролдоо системасы үчүн жоопкерчиликте болот. Ички контролдоо системасы канчалык натыйжалуу экенине карабастан, ал бул ишканын финансылык отчеттуулугунун максаттарына канчалык жетишилгендиги жагынан акылга сыярылык ишенимди уюштурууну камсыз кылууга кудуреттүү, бул ички контролдоо системасынын ажырагыс чектөөлөрү менен шартталган.¹⁴

¹³ АЭС 580, А26-пункт

¹⁴ АЭС 315 (кайра каралган), «Ишканы жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин табуу жана баалоо», А53-пункт

- A17. Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлүүчү көз карандысыз аудит жетекчилик финансылык отчеттуулукту даярдоосу үчүн зарыл болгон ички контролдоо системасын колдоо зарылчылыгын жокко чыгарбайт. Ошондуктан аудитордон ал ички контролдоо системасы үчүн өзүнүн жоопкерчилигин ырастап жана андап-түшүнө тургандыгы жагынан жетекчиликтин арызын алуу талап кылынат. Бирок 6(b)(ii)-пунктта талап кылынган арыз жетекчилик тарабынан колдоого алынган ички контролдоо системасы өзүнүн милдетин аткарганын же ал кемчиликтерден эркин болуп чыга тургандыгын аудитор табат дегендикти билдирбейт.
- A18. Ички контролдоонун дал кайсы каражаттары финансылык отчеттуулукту даярдоону камсыз кылуу үчүн зарыл экенин аныктоо милдети жетекчиликте калат. «Ички контролдоо системасы» термини компоненттердин алкагында ишмердүүлүктүн түрлөрүнүн кеңири чөйрөсүн камтыйт, аларды контролдоо чөйрөсү; ишкананын тобокелдиктерин баалоо жол-жоболору; маалыматтык система, анын ичинде аны менен байланышкан бизнес – финансылык отчеттуулукка түздөн-түз тиешеси бар процесстер, ошондой эле коммуникациялык процесстер; ишмердүүлүктүн контролдук түрлөрү; контролдоо каражаттарына байкоо жүргүзүү катары сүрөттөөгө болот. Мындай түзүм тигил же бул ишканада ички контролдоо системасы дал кандай түрдө долбоорлонот, киргизилет жана иштеген абалда кармалып турат же бул ишкана системанын тигил же бул компонентин кандай классификациялай алат дегендикти сөзсүз чагылдырбайт¹⁵. Ишкананын ички контролдоо системасы (атап айтканда, анын бухгалтердик регистрлери жана жазуулары же бухгалтердик эсептин системасы) жетекчиликтин муктаждыктарын, бизнестин татаалдыгынын даражасын, ишкана дуушарланышы мүмкүн болгон тобокелдиктердин мүнөзүн, ошондой эле тийиштүү мыйзамдарды жана ченемдик актыларды чагылдырат.
- A19. Айрым юрисдикцияларда мыйзамдар же ченемдик актылар бухгалтердик регистрлердин жана жазуулардын же бухгалтердик эсеп системасынын адекваттуулугу үчүн жооп берүүгө жетекчиликтин милдетине таянышы мүмкүн. Айрым учурларда түзүлгөн жалпы кабыл алынган практика бухгалтердик регистрлер жана жазуулар же бухгалтердик эсептин системасы, бир тараптан, жана система же ички контролдоо системасы, экинчи жагынан, өз-өзүнчө жана бири-бири менен байланышпаган системалар катары кабыл алынышына алып келиши мүмкүн. Бухгалтердик регистрлер жана жазуулар же бухгалтердик эсеп системасы, бул A18-пунктта баяндалгандай, ички контролдоо системасынын ажырагыс курамдык бөлүгү болуп

¹⁵ АЭС 315 (кайра каралган), A59-пункт жана 1-тиркеме

саналгандыктан, 6(b)(ii)-пунктта да, жетекчиликтин милдеттенмелеринин тизмесинде да алар эске алынбайт. Түшүнбөстүктөрдү болтурбоо үчүн аудитор жетекчиликке бул милдеттерди колдонуу тармактарын түшүндүрүшү максатка ылайык болушу мүмкүн.

Кошумча маалымат (6(b)(iii) b-пунктту караңыз)

A20. Аудиттин максаттары үчүн аудитор жетекчиликтен суратышы мүмкүн болгон кошумча маалымат, муну колдонууга мүмкүн болгон учурда, АЭС 720га (кайра каралган) ылайык башка маалыматка тиешелүү маселелерди камтышы мүмкүн. Аудитор аудитордук корутундунун күнүнөн кийин башка маалыматты алууну күткөн учурда, аудитордук тапшырманын шарттары ошондой эле ушундай башка маалыматка тиешелүү аудитордун жоопкерчилигин, анын ичинде, эгерде колдонууга мүмкүн болсо, эгерде аудитор аудитордук корутундунун күнүнөн кийин алынган башка маалыматта башка маалыматтын олуттуу бурмалоолору бар экендигин айкындаса, орундуу же зарыл болушу мүмкүн болгон аракеттерди таанышы мүмкүн.

Чакан ишканалардын өзгөчөлүктөрү (6(b)-пунктту караңыз)

A21. Аудитордук тапшырманын шарттарын макулдашуунун негизги максаттарынын бири жетекчиликтин жана аудитордун өз ара милдеттери жагынан түшүнбөстүктөрдү болтурбоодо турат. Мисалы, эгерде финансылык отчеттуулукту даярдоого кандайдыр-бир үчүнчү жак катышкан болсо, жетекчиликке финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык финансылык отчеттуулукту даярдоо анын милдети бойдон кала тургандыгын эсине салуу пайдалуу болушу мүмкүн.

Аудитордук тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу

Аудитордук тапшырманын шарттарын макулдашуу (9-пунктту караңыз)

A22. Аудитордук тапшырманын шарттарын макулдашууда ишкананын жетекчилигинин жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарынын ролу аудиттен өтүп жаткан ишкананын башкаруу түзүмүнө жана тиешелүү мыйзамдарга же ченемдик актыларга байланыштуу.

*Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча кат жана жазуу жүзүндөгү макулдашуунун башка формасы*¹⁶ (10-11-пункттарды караңыз)

¹⁶ Кийинки пункттарда аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттагы бардык эске салууларды аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катка же жазуу жүзүндөгү макулдашуунун башка алгылыктуу формасына тиешелүү катары окуу керек.

A23. Аудит башталганга чейин аны жүргүзүү жагынан түшүнбөстүктөрдү болтурбоого жардам берүү максатында аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катты аудитор жөнөтүшү аудиттен өтүп жаткан ишкананын, ошондой эле аудитордун кызыкчылыктарына ылайык келет. Бирок, айрым өлкөлөрдө аудитордук тапшырманын максатынын өзү жана көлөмү жана жетекчилик менен аудитордун тиешелүү милдеттери мыйзамда кыйла кең-кесири баяндалышы мүмкүн, башкача айтканда 10-пунктта баяндалган маселелер мыйзам тарабынан аныкталат. Бул жагдайларда 11-пункт аудиторго аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын текстине тиешелүү мыйзамдарды же ченемдик актыларды колдонуу фактысына, ошондой эле жетекчилик, бул 6(b)-пунктта баяндалгандай, өз милдеттерин ырастагандыгына жана аңдап-түшүнгөндүгүнө шилтемени гана киргизүүгө уруксат бергенине карабастан, аудитор, ошол эле учурда, аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын текстине жетекчиликке маалымдоо үчүн 10-пунктта баяндалган маселелердин өзүн да кошуу максатка ылайык деп эсептеши мүмкүн.

Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын формасы жана мазмуну

A24. Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын формасы жана мазмуну аудиттен өтүп жаткан ар башка ишкана үчүн айырмаланышы мүмкүн. Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катка киргизиле турган аудитордун милдеттери жөнүндө маалымат АЭС 200гө¹⁷ негизделиши мүмкүн. Жетекчиликтин тиешелүү милдеттеринин сүрөттөлүшү ушул стандарттын 6(b) жана 12-пункттарында камтылышы мүмкүн. 10-пунктта чагылдыруу талап кылынган маселелерге кошумча түрдө аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча кат, мисалы, төмөнкүлөргө шилтеме жасашы мүмкүн:

- аудиттин көлөмүнүн кең-кесири баяндалышына, анын ичинде аудитор сактаган колдонуучу мыйзамдарга, ченемдик актыларга, Аудиттин эл аралык стандарттарына, ошондой эле кесиптик уюмдардын этика боюнча жана башка стандарттарына шилтемеге;
- аудитордук тапшырманын натыйжалары жөнүндө маалымдоонун ар кандай башка формасына;
- аудиторго аудитордук корутундудагы аудиттин олуттуу маселелери тууралуу маалыматты АЭС 701ге¹⁸ ылайык маалымдоо талабына;
- ички контролдоо системаларына тийиштүү ажыралгыс чектөөлөр менен бирдикте аудиттин тийиштүү ажыралгыс чектөөлөрүнөн улам

¹⁷ АЭС 200, 3-9-пункттар

¹⁸ АЭС 701 «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусунда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо»

айрым олуттуу бурмалоолорду аудитти аткаруу талаптагыдай түрдө пландалган жана ал Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлгөн күндө да табуу мүмкүн эмес болушу мүмкүн деген четтетүүгө мүмкүн болбогон тобокелдик бар экендигинин фактысына;

- аудитти пландоо жана жүргүзүү, анын ичинде аудитордук топтун курамын аныктоо маселелери боюнча макулдашууларга;
- жетекчилик билдирүүлөрдү жазуу жүзүндө берет деген божомолдун болушуна (ошондой эле А13-пунктту караңыз);
- жетекчилик ага белгилүү болгон жана финансылык отчеттуулукту даярдоого тиешеси бар бүткүл маалыматка жеткиликтүүлүктү берет деген божомолдун болушуна, анын ичинде жетекчилик маалыматты ачып көрсөтүүгө тийиштүү маалыматтарга жеткиликтүүлүктү берет деген божомолдун болушуна;
- финансылык отчеттуулуктун¹⁹ долбоорун жана бардык башка коштогон маалыматты, анын ичинде ал негизги регистрлерден жана көмөкчү ведомосттордон же андан тышкары алынганына карабастан аны даярдоо жөнүндө бүткүл тиешелүү маалыматты (анын ичинде ачып көрсөтүүлөргө таандык бүткүл тиешелүү маалыматты), ошондой эле эгерде бул бар болсо, аудитор аудитти сунуш кылынган графикке ылайык өз учурунда аяктай алышы үчүн бүткүл башка маалыматты аудиторго берүүгө жетекчиликтин макулдугуна;
  - алар тууралуу жетекчиликке аудитордук корутунду күнүнөн тартып финансылык отчеттуулук чыгарылган күнгө чейинки мезгилге белгилүү болуп калышы мүмкүн болгон финансылык отчеттуулукка таасир этиши мүмкүн болгон фактылар жөнүндө аудиторго маалымдоого жетекчиликтин макулдугуна;
  - ага ылайык гонорар (комиссия) эсептеле турган негизге, ошондой эле төлөмдөрдү талап кылуунун кандай болбосун тартибине;
  - аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катты алууну ырастоо жана анда камтылган тапшырманын шарттарын макулдашуу шарттарында жетекчиликке даректелген суроо-талапка.

A25. Аудитордон аудиттин олутуу маселелери жөнүндө талап кылынбаган учурда, ал үчүн аудитордук тапшырманын шарттарында аудитордук корутундудагы аудиттин олуттуу маселелерин билдирүү мүмкүнчүлүгүнө шилтеме жасоо пайдалуу болушу мүмкүн, ал эми айрым юрисдикцияларда аудиторго муну жасоо мүмкүнчүлүгүн сактоо

¹⁹ АЭС 720да (кайра каралган) «Аудитордун башка маалыматка тиешелүү милдеттеринде» аныкталгандай

үчүн ушундай мүмкүнчүлүккө шилтемени киргизүү зарыл болушу мүмкүн.

A26. Зарылчылык болгон учурда аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма аудиттин иш документтерин тышкы жактарга берүү жагындагы ар кандай милдеттер боюнча катта ошондой эле төмөнкүдөй маселелер каралышы мүмкүн:

- аудитти аткаруунун айрым аспектеринде башка аудиторлордун жана адистердин катышуусу жагынан макулдашуулар;
- аудит жүргүзүлүп жаткан ишкананын ички аудиторлорунун жана башка кызматкерлеринин катышуусу жагынан макулдашуулар;
- эгерде бул бар болсо, бул аудитор биринчи жолу жүргүзүп жаткан ишкананын аудитинин учурунда мурдагы аудитор менен жетишүү зарыл болгон макулдашуулар;
- Мыйзамдарга, ченемдик актыларга же тийиштүү этикалык талаптарга ылайык, ишканадан тыш жерлерде мыйзамдарды жана ченемдик актыларды сактабагандык табылган же шек жаралган учурлар жөнүндө билдирүүлөргө таандык аудитордун милдеттеринин шилтемеси жана баяндамасы;
- мындай мүмкүнчүлүк болгон учурда аудитордун жоопкерчилигин ар кандай чектөөлөр;
- аудитордун жана аудиттен өтүп жаткан ишкананын ортосундагы бардык кошумча макулдашууларга шилтеме.

Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын мисалы 1-тиркемеде келтирилет.

Аудиттен өтүп жаткан ишкананын компоненттеринин аудити.

A27. Башкы ишкананын аудитору ошондой эле компоненттин аудитору болуп саналган учурда, аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча өзүнчө катты жөнөтүүнүн кереги бар же жоктугу жөнүндө чечимге таасир этиши мүмкүн болгон факторлор төмөнкүдөй маалыматтарды камтыйт:

- компоненттин аудиторун ким дайындайт;
- бул компонент боюнча өзүнчө аудитордук корутунду даярдалууга тийиши;
- аудиторду дайындоо жагынан мыйзамдардын талаптары;
- башкы ишканага ээлик кылуу даражасы; жана
- компоненттин жетекчилигинин башкы ишканадан көз карандысыздыгынын даражасы.

Жетекчиликтин мыйзамдарда же ченемдик актыларда берилген милдеттери (11-12-пункттарды караңыз)

A28. Эгерде A23 жана A29-пункттарда баяндалган жагдайларда аудитор аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын текстине аудитордук тапшырманын айрым шарттарын киргизүү зарылчылыгы жок деген тыянакка келсе, аудитордон баары бир 11-пункттун колдонулушунан улам жетекчиликтен ал 6(b)-пунктта баяндалган, өзүнө жүктөлгөн милдеттерди ырастап жана андап-түшүнө тургандыгы жагынан жазуу жүзүндөгү макулдукту суратуу талап кылынат. Бирок, эгерде мындай мыйзам же ченемдик акт иш жүзүндө 6(b)-пунктта баяндалган милдеттерге теңдеш болгон жетекчиликтин милдеттерин белгилесе, 12-пунктка ылайык ушундай жазуу жүзүндөгү макулдашуу тиешелүү мыйзамдын же ченемдик актынын баяндамаларын камтышы мүмкүн. Тигил же бул юрисдикциядагы мыйзамдарда же ченемдик актыларда бул милдеттерди сүрөттөө бирдей мааниде болуп санала тургандыгы же жоктугу жагынан сунуштамалар бар жана бухгалтерлердин кесиптик бирикмелеринин, аудитти стандартташтыруу боюнча органдын же аудитордук ишти жөнгө салуу органынын атынан чыгарылган.

Мамлекеттик сектордогу ишканалардын өзгөчөлүктөрү

A29. Демейде мамлекеттик сектордогу ишканалардын аудиторун дайындоо тартиби, ошондой эле мамлекеттик сектордогу уюмдардын аудиторунун милдеттери жана ыйгарым укуктары, анын ичинде бухгалтердик регистрлерге жана ишкананын башка маалыматтарына жеткиликтүүлүктү алууга ыйгарым укуктары мамлекеттик сектордогу аудитордук текшерүүлөрдү жүргүзүүнү жөнгө салуучу мыйзамдарда же ченемдик актыларда белгиленет. Эгерде мыйзам же ченемдик акт аудитордук тапшырманын шарттарын кыйла кеңири сүрөттөсө, мамлекеттик сектордогу ишкананын аудитору, ага карабастан, аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катты 11-пунктта уруксат берилгенден алда канча толук форма боюнча аткаруу максатка ылайык болоорун чече алат.

Кайталанган аудитордук тапшырмалар (13-пунктту караңыз)

A30. Аудитор ар бир мезгилде аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча катты же башка жазуу жүзүндөгү макулдашууну жөнөтүп туруудан баш тартууну чечиши мүмкүн. Бирок, төмөнкүдөй факторлор аудитордук тапшырманын шарттарын кайра кароонун жана учурдагы шарттар жөнүндө ишкананын эсине салуунун пайдасына өтө алат:

- аудиттен өтүп жаткан ишкана аудиттин максатын жана көлөмүн туура эмес түшүнүп жатат деген ар кандай белги

- аудитордук тапшырманын ар кандай кайра каралган же атайын шарттары;
- жогорку жетекчиликтин курамындагы жакын арадагы өзгөртүү;
- менчик ээлеринин курамындагы олуттуу өзгөртүү;
- аудиттен өтүп жаткан ишкананын ишинин мүнөзүндөгү же масштабындагы олуттуу өзгөртүү;
- мыйзамдын же ченемдик актылардын талаптарындагы өзгөртүү;
- финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда кабыл алынган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясындагы өзгөртүү;
- отчеттуулук менен байланышкан башка талаптардагы өзгөртүү.

Аудитордук тапшырманын шарттарындагы өзгөртүүлөрдү кабыл алуу

Аудитордук тапшырманын шарттарына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө суроо-талап (14-пунктту караңыз)

- A31. Аудитордук тапшырманын шарттарына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө аудиттен өтүп жаткан ишканадан аудиторго суроо-талап ушул кызмат көрсөтүүгө зарылчылыктын өзүн козгогон жагдайлардын өзгөрүүсүнүн, заказ кылынган эң башындагы форматта аудиттин мүнөзүн түшүнбөөнүн же жетекчилик койгон же башка жагдайлардан келип чыккан аудиттин көлөмүн чектөөнүн натыйжасы болушу мүмкүн. Аудитор, бул 14-пунктта талап кылынгандай, аудиттин көлөмүн тигил же бул чектөөнүн кесепеттерине өзгөчө көңүл буруп, өзгөртүүлөрдү киргизүүгө суроо-талаптын сунуш кылынган негиздемесин иликтейт.
- A32. Аудиттен өтүп жаткан ишкананын талаптарын козгогон жагдайлардагы өзгөртүү же эң башынан заказ кылынган кызмат көрсөтүүлөрдүн маңызынын өзүн туура эмес түшүнүү аудитордук тапшырманын шарттарында өзгөртүүлөрдүн суроо-талабы үчүн акылга сыярылык негиздер деп эсептелиши мүмкүн.
- A33. Тескерисинче, эгерде суратылып жаткан өзгөртүү туура эмес маалыматка тиешелүү болсо, толук эмес болуп саналса же башка талаптарды канааттандырбаса, шарттарды өзгөртүү акталган деп эсептелиши мүмкүн эмес. Буга аудитор дебитордук карызга тиешелүү болгон жетиштүү сандагы ойдогудай аудитордук далилдерди алууга кудуретсиз болгон, ал эми аудиттен өтүп жаткан ишкана шарт коюлган пикирди же пикир билдирүүдөн баш тартууну алуудан оолак болуу үчүн аудитти обзордук текшерүүгө алмашууну сураткан кырдаал мисал боло алат.

Аудитти обзордук текшерүүгө же коштоочу кызмат көрсөтүүлөрдү берүүгө алмаштыруу суроо-талабы (15-пунктту караңыз)

- А34. Аудитти обзордук текшерүүгө же коштоочу кызмат көрсөтүүлөрдү берүүгө алмашууга макул болуудан мурда Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүүгө дайындалган аудиторго жогоруда А31-А33-пункттарда саналган маселелерге кошумча түрдө ушундай алмаштыруунун натыйжаларынын бардык юридикалык жана келишимдик аспектерин баалоо талап кылынышы мүмкүн.
- А35. Эгерде аудитор аудитти обзордук текшерүүгө же коштоочу кызмат көрсөтүүлөргө алмаштыруунун акылга сыярлык негизи бар деген тыянакка келсе, анда алмаштыруу учуруна карата аткарылган аудитордук иш өзгөргөн аудитордук тапшырманын шарттарында да орундуу болуп чыгышы мүмкүн; бирок аткаруу милдети али алдыда турган иш, ошондой эле түзүү милдети алдыда турган корутунду буга чейин кайра каралган аудитордук тапшырмага ылайык келгидей болууга тийиш. Пайдалануучуну адаштырбоо үчүн коштоочу кызмат көрсөтүүлөр боюнча отчетко төмөнкүлөргө шилтемелер киргизилбейт:
- (a) биринчи жолу жүргүзүлүп жаткан аудитке;
  - (b) аудитти жүргүзүү макулдашылган жол-жоболорду аткарууга алмаштырылган жана, тиешелүү түрдө, буга чейин аткарылган жол-жоболорду эске алуу отчеттун демейки бөлүгүн түзгөн учурду кошпогондо, биринчи жолу жүргүзүлүп жаткан аудитордук тапшырманын алкагында, балким, буга чейин аткарылган ар кандай жол-жоболорго.

Тапшырманын шарттарын кабыл алуудагы кошумча пикирлер

Мыйзамдар же ченемдик актылар менен толукталган финансылык отчеттуулуктун стандарттары (18-пункту караңыз)

- А36. Айрым юрисдикцияларда стандарттарды иштеп чыгуу боюнча тиешелүү ыйгарым укуктуу же таанылган уюм тарабынан белгиленген финансылык отчеттуулуктун стандарттарынын талаптарына мыйзамдарда же ченемдик актыларда белгиленген финансылык отчеттуулукту даярдоого тиешелүү кошумча талаптар кошумчаланышы мүмкүн. Бул юрисдикцияларда Аудиттин эл аралык стандарттарын колдонуу максаттары үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясы финансылык отчеттуулукту даярдоонун ушул белгиленген концепциясын, ошондой эле булар финансылык отчеттуулукту даярдоонун белгиленген концепциясына карама-каршы келбеген шартта кошумча талаптарды камтыйт. Бул, мисалы, мыйзамдар же ченемдик актылар финансылык отчеттуулуктун каралган тиешелүү стандарттарынан тышкары маалыматты кошумча ачып көрсөтүүнү буюрган учурда же алар финансылык отчеттуулуктун тиешелүү стандарттарынын алкагында

жасоого боло турган тандоонун алгылыктуу варианттарынын диапазонун тарыткан учурда болуп өтүшү мүмкүн.²⁰

Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы мыйзамдарда же ченемдик актыларда көрсөтүлгөн – тапшырманын шарттарын кабыл алууга таасир этүүчү башка факторлор (19-пунктту караңыз).

A37. Эгерде аудитор мыйзамдарда же ченемдик актыларда буйрук кылынган финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү концепциясы алар жокто алгылыксыз болуп калаар эле деген тыянакка келсе, мыйзамдар же ченемдик актылар: «бардык олуттуу мамилелерде ишенимдүү берилген» же «анык жана ишенимдүү түшүнүктү берет» деген сыяктуу айрым баяндоолорду аудитордук корутундуна колдонууну буйрук кылышы мүмкүн. Бул учурда мыйзамда буйрук кылынган аудитордук корутундунун баяндамалары Аудиттин эл аралык стандарттарында талап кылынгандан кыйла айырмаланат (21-пунктту караңыз).

Мыйзам же ченемдик акт тарабынан каралган аудитордук корутунду (21-пунктту караңыз)

A38. Аудиттин эл аралык стандарттары, эгерде аудитор конкреттүү аудитордук тапшырмага тиешеси бар бардык АЭСтерди аткарбаса гана, аудитордон ал Аудиттин эл аралык стандарттарын сактоо жөнүндө билдирбөөсүн талап кылат.²¹ Мыйзамдар же ченемдик актылар Аудиттин эл аралык стандарттарынын талаптарынан кыйла айырмаланган түрдө же терминдерде аудитордук корутундунун форматын же баяндоосун буюрган учурда жана аудитор аудитордук корутундудагы кошумча түшүндүрмөлөр түшүнбөй калуу мүмкүнчүлүгүн жое албайт деген тыянакка келгенде аудитор аудит АЭСке ылайык жүргүзүлбөгөндүгү жөнүндө фразаны текстке киргизүү мүмкүнчүлүгүн карашы мүмкүн. Бирок жүргүзүлүп жаткан аудитти Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык келет деп эсептөөгө аудиторго уруксат берилбегенине карабастан, аудитор Аудиттин эл аралык стандарттарын, анын ичинде аудитордук корутунду каралган АЭСтерди бул иш жүзүндө жүзөгө ашырыла турган деңгээлге чейин колдонуусу кубатталат.

Мамлекеттик сектордогу ишканалардын өзгөчөлүктөрү

A39. Аудит жөнүндө мыйзамдардын алкагында мамлекеттик сектордо аудитти жүргүзүүгө тапшырманы сүрөттөгөн конкреттүү талаптар болушу мүмкүн: мисалы, эгерде аудиттен өтүп жаткан ишкана

²⁰ АЭС 700дүн (кайра каралган) 15-пунктунда финансылык отчеттуулукту даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясы финансылык отчеттуулукта канчалык адекваттуу эске алынганын же баяндалганын баалоо боюнча талап камтылган.

²¹ АЭС 200, 20-пункт

аудиттин көлөмүн чектөөгө аракет кылса, аудитордон тикелей министрге, мыйзам чыгаруу органына же мамлекеттик органга отчет берүү талап кылынышы мүмкүн.

1-тиркеме.

(A24-A26-пункттарды караңыз)

Аудитти жүргүзүү жөнүндө тапшырма боюнча каттын мисалы

Төмөндө Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына ылайык даярдалган жалпы багыттагы финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүү үчүн аудитти жүргүзүүнүн шарттары жөнүндө тапшырма боюнча каттын мисалы келтирилет. Бул кат расмий үлгү болуп саналбайт, ал ушул стандартта баяндалган ой жүгүртүүлөргө айкалышта пайдаланууга боло турган сунуштама катары каралат. Конкреттүү талаптарга жана жагдайларга ылайык ага тигил же бул өзгөртүүлөрдү киргизүүгө туура келет. Эгерде аудитор аны кайталанган аудитордук тапшырмалар үчүн колдонууга ниеттенип же аракеттенип жатса, ал бир отчеттук мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине таянуу менен түзүлөт жана адаптациялоону талап кылат (ушул стандарттын 13-пунктун караңыз). Каттын сунуш кылынган тигил же бул үлгүсүнүн алгылыктуулугу жагынан чечим кабыл алуу үчүн юристтин кызмат көрсөтүүлөрүн алуу максатка ылайык болуп чыгышы мүмкүн.

***

Жетекчиликтин же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын тийиштүү өкүлүнө, ABC компаниясына¹.

[Аудиттин максаты жана көлөмү]

Силер² ABC компаниясынын финансылык отчеттуулугунун аудитин жүргүзүүнү бизден суранып жатасыңар, ал 20X1-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча финансылык абал жөнүндө отчетту, жыйынды киреше жөнүндө отчетту, өздүк капиталдагы өзгөрүүлөр жөнүндө отчетту жана ушул күнгө карата аяктаган жыл үчүн акча каражаттарынын кыймылы жөнүндө отчетту, ошондой эле финансылык отчеттуулукка карата эскертүүлөрдү, анын ичинде эсеп саясатынын негизги принциптеринин кыскача баяндамасын камтыйт. Ушул катта биз сунуштарды кабыл алганыбызды жана ушул аудитордук тапшырманы түшүнгөнүбүздү канааттануу менен ырастайбыз.

¹ Катта тийиштүү кат алуучулар жана тапшырманы аткаруунун жагдайларына ылайык шилтемелер, анын ичинде тиешелүү юрисдикция көрсөтүлүүгө тийиш. Тиешелүү адамдарды көрсөтүү өтө маанилүү (A22-пунктту караңыз).

² Ушул каттын текстинде «сиздер», «биз», «бизди», «жетекчилик», «корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар» жана «аудитор» деген сөздөр колдонулат же конкреттүү жагдайларга жараша өзгөртүлүшү мүмкүн.

Биздин аудиттин максаты – финансылык отчеттуулук бүтүндөй алганда ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам олуттуу бурмалоолорду камтыбайт деген акылга сыярлык ишенимди алуу жана биздин пикирди камтыган аудитордук корутундуну даярдоо. Акылга сыярлык ишеним – бул ишенимдин жогорку деңгээли, бирок, Аудиттин эл аралык стандарттарына (АЭС) ылайык жүргүзүлгөн аудит, эгерде олуттуу бурмалоо бар болсо, аны дайыма табат дегендиктин кепилдиги эмес. Бурмалоолор ак ниетсиз аракеттердин же каталардын натыйжасында келип чыгышы мүмкүн жана, эгерде алар өз-өзүнчө же жыйындысында бул финансылык отчеттуулуктун негизинде кабыл алынган пайдалануучулардын экономикалык чечимдерине таасир эте алат деп күтүү негиздүү болсо, олуттуу деп эсептелет.

[Аудитордун милдеттери]

Биз аудитти Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзөбүз. Бул стандарттар бизден этикалык талаптарды сактоону талап кылат. Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлгөн аудиттин алкагында биз кесипкөй ой жүгүртүүнү колдонобуз жана бүткүл аудит аралыгында кесипкөй скептицизмди сактайбыз. Биз ошондой эле:

- Ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам финансылык отчеттуулуктун олуттуу бурмалоолорунун тобокелдиктерин табабыз жана баалайбыз, бул тобокелдиктерге жооп иретинде аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгабыз жана аткарабыз, сиздин пикириңиз үчүн негиз боло турган жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди алабыз. Ак ниетсиз аракеттин натыйжасында олуттуу бурмалоону таппай калуу тобокелдиги катанын натыйжасында келип чыккан бурмалоого караганда жогору, анткени ак ниетсиз аракет жең ичинен сүйлөшүүнү, жасалмалоону, атайлап таштап кетүүнү, маалыматты бурмалап көрсөтүүнү же ички контролду этибарга албоону камтышы мүмкүн.
- Ишкананын ички контролунун натыйжалуулугу жөнүндө пикирди билдирүү максатында эмес, жагдайларга ылайык келген аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгуу максатында аудитке тиешеси бар ички контролду түшүнүүгө жетишебиз³. Ошентсе да, биз силерге аудиттин жүрүшүндө табылган финансылык отчеттуулуктун аудитине тиешеси бар ички контролду ар кандай олуттуу кемчиликтери жөнүндө жазуу жүзүндө билдиребиз.
- Колдонулуп жаткан эсеп саясатынын орундуулугун жана жетекчилик тарабынан эсептелген баалануучу маанилердин жана ачып көрсөтүлүп жаткан тиешелүү маалыматтын негиздүүлүгүн баалайбыз.

3

Бул сүйлөм аудитор финансылык отчеттуулуктун аудитине байланыштуу ички контролдоо системасынын натыйжалуулугу жөнүндө пикирин билдирүүгө жоопкерчиликтүү болгон жагдайларда тийиштүү түрдө өзгөртүлөт.

- Бухгалтердик эсепти жүргүзүү үчүн ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгү принцибин жетекчилик пайдаланышынын максатка ылайыктуулугу жөнүндө жана алынган аудитордук далилдердин негизинде, өз ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантууга Компаниянын кудуреттүүлүгүнө олуттуу шектенүүлөрдү пайда кылышы мүмкүн болгон окуялар же шарттар менен байланышкан олуттуу айкын эместиктин болушу жөнүндө тыянактарды жасайбыз. Эгерде биз олуттуу айкын эместик бар деген тыянакка келсек, биз аудитордук корутундууда финансылык отчеттуулуктагы тиешелүү ачып көрсөтүүлөргө көңүл бурууга же, эгерде мындай ачып көрсөтүүлөр адекваттуу болбосо, өз пикирибизди өзгөртүүгө тийишпиз. Биздин тыянактарыбыз аудитордук корутундубуздун күнүнө чейин алынган аудитордук далилдерге негизделген. Бирок, келечектеги окуялар же шарттар Компаниянын өзүнүн ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгүн жоготууга алып келиши мүмкүн.
- Жалпы жонунан финансылык отчеттуулуктун берилишин, түзүмүн жана мазмунун, анын ичинде маалыматты ачып көрсөтүүнү, ошондой эле финансылык отчеттуулук анын негизинде турган операцияларды жана окуяларды ишенимдүү берүүнү камсыз кылгыдай түрдө чагылдыра тургандыгын же жоктугун баалайбыз.

Аудитордук тапшырманы жүргүзүү тиешелүү түрдө пландалган жана ал Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлгөн күндө да, ички контролдон ажыралгыс чектөөлөрү менен жыйындысында аудиттин ажыралгыс чектөөлөрүнөн улам айрым олуттуу бурмалоолорду, балким, табуу мүмкүн эмес деген жоюлбай турган тобокелдик бар.

[Жетекчиликтин милдеттери жана финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясын аныктоо (ушул мисалдын максаттары үчүн аудитор мыйзамдарда жана ченемдик актыларда ушул милдеттердин ойдогудай баяндамасы жок экенин аныктады деген божомол жасалган, ошондуктан ушул стандарттын 6(b)-пунктунун баяндамалары колдонулат)]

Биздин аудит [жетекчилик жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар]⁴ төмөнкүлөр үчүн өзүнүн жоопкерчилигин таанып жана түшүнө тургандыгын эске алуу менен жүргүзүлөт:

- Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына ылайык финансылык отчеттуулукту даярдоо жана ишенимдүү берүү үчүн⁵;
- ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам олуттуу бурмалоолорду камтыбаган финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн [жетекчилик] зарыл катары аныктаган ушундай ички контроль үчүн; жана

⁴ Силердин жагдайларыңарга ылайык келген терминологияларды колдонула.

⁵ Же болбосо, эгерде бул орундуу болсо, «Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына ылайык анык жана ишенимдүү түшүнүктү бере турган финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн» колдонулат.»

- (с) бизди төмөнкүлөр менен камсыз кылуу үчүн⁶:
- (i) жетекчиликке белгилүү болгон жана финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн маанилүү болуп саналган: бухгалтердик жазуулар, документация жана башка материалдар боюнча бүткүл маалыматка жеткиликтүүлүк менен;
  - (ii) аудитти жүргүзүү максаттары үчүн биз жетекчиликтен сурата ала турган кошумча маалымат менен;
  - (iii) биз алардан аудитордук далилдерди алуу зарыл деп эсептеген ишканадагы адамдар менен түздөн-түз өз ара аракеттенүүнүн чектелбеген мүмкүнчүлүгү менен.

Биздин аудитордук жол-жоболорубуздун бир бөлүгү жүргүзүлүп жаткан аудитке байланыштуу биздин дарегибизге жасалган билдирүүлөрдү жазуу жүзүндө ырастоону биз [жетекчиликтен жана, бул орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн. жооп берүүчү жактардан] өтүнө тургандыгыбызды билдирет.

Биз аудитти жүргүзүү учурунда силердин кызматкерлер тарабынан толук түшүнүүгө жана жардамга үмүттөнөбүз.

[Башка тиешелүү маалымат]

[Кызмат көрсөтүүлөргө акы төлөө жөнүндө макулдашуу, төлөмдөрдү талап кылуу тартиби жана жагдайларга жараша башка өзгөчө шарттар сыяктуу башка маалыматтарды кошкула.]

[Корутундуну түзүү]

[Аудитордук корутундунун күтүлгөн формасына жана мазмунуна тиешелүү ишилтемени, анын ичинде, эгер бул колдонулса, АЭС 720га (кайра каралган) ылайык башка маалымат боюнча корутундуну кошкула.]

Биздин корутундубуздун формасын жана мазмунун аудиттин жыйынтыктарын эске алуу ондоп-түзөөгө болот.

Алганыңарды жана биздин тиешелүү милдеттерибизди кошо алганда, финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүнүн шарттарына силердин макулдугуңарды ырастап, ушул каттын тиркелген нускасына кол коюп жана бизге кайта берүүнү өтүнөбүз.

XYZ & Co.

Алынганы жана макулдук ABC компаниясынын атынан ырасталды

⁶ Отчетко киргизилиши мүмкүн болгон жетекчиликтин милдеттерине таандык башка маселелердин мисалдарын А24-пункттан караңыз.

(колу)

.....

Фамилиясы, аты, атасынын аты жана кызмат орду

Күнү

2-тиркеме
(А10-пункту караңыз)**Жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдоо концепцияларынын алгылыктуулугун аныктоо**

Стандартташтыруунун ыйгарым укуктуу же таанылган органдары же мыйзамдарда же ченемдик актыларда жазылган финансылык отчеттуулукту даярдоонун концепциялары жок юрисдикциялар 1.

1. Ушул стандарттын А10-пунктунда көрсөтүлгөндөй, ишканастандартташтыруунун ыйгарым укуктуу же таанылган органдары жок болгон же финансылык отчеттуулукту даярдоонун тигил же бул концепциясын колдонуу мыйзамдарда же ченемдик актыларда жазылбаган юрисдикцияда катталган же иш жүргүзүп жаткан учурда жетекчилик финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясын аныктайт. Көп учурда ушундай юрисдикцияларда практика ушул стандарттын А8-пунктунда баяндалган органдардын бири белгилеген финансылык отчеттуулуктун стандарттарын колдонууда турат.
2. Башка учурларда бул юрисдикцияда иш жүргүзгөн айрым ишканалар даярдаган жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун концепциясы катарында демейде таанылган тигил же бул юрисдикциядагы эсепке алуунун түзүлгөн ыкмалары болушу мүмкүн. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун мындай концепциясы кабыл алынган учурда аудитордон ушул стандарттын б(а)-пунктунда эсепке алуунун ушул түзүлгөн ыкмалары жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын жыйындысында түзө ала тургандыгын же жоктугун аныктоо талап кылынат. Эсепке алуунун түзүлгөн ыкмалары тигил же бул юрисдикцияда кеңири колдонулган учурда ушул юрисдикциядагы бухгалтердик кесиптин өкүлдөрү аудиторлордун атынан финансылык отчеттуулукту даярдоонун бул концепциясынын алгылыктуулугун баалаган болушу мүмкүн. Башка учурларда аудитор муну демейде финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясы үчүн мүнөздүү болгон белгилер эсепке алуунун түзүлгөн тиешелүү ыкмаларына мүнөздүү экендигин же жоктугун талдоо аркылуу (төмөндөгү 3-пункту караңыз) же эсепке алуунун ушул түзүлгөн ыкмаларын алгылыктуу деп эсептелген финансылык отчеттуулукту даярдоонун учурдагы концепциясынын талаптары менен салыштыруу аркылуу өзү да баалай алат.
3. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциялары демейде финансылык отчеттуулукта берилген маалыматтын болушуна

себеп болгон төмөнкүдөй касиеттер болжолдонгон пайдалануучулар үчүн пайдалуу болуп санала тургандыгын көрсөтөт:

- (a) жөндүүлүк, башкача айтканда, финансылык отчеттуулукта берилген маалымат аудиттен өтүп жаткан ишкананын мүнөзүнө жана финансылык отчеттуулуктун багытына түздөн-түз тиешеси болгон иштердин абалы. Мисалы, жалпы багыттагы финансылык отчеттуулукту даярдаган коммерциялык уюмдун учурунда жөндүүлүк пайдалануучулардын кенири чөйрөсү экономикалык чечимдерди кабыл алып жаткан учурда алардын жалпы маалыматтык муктаждыктарын канааттандыруу үчүн зарыл болгон маалыматтын терминдеринде бааланат. Бул муктаждыктар демейде коммерциялык уюмдун финансылык абалын, финансылык натыйжалуулугун жана акча каражаттарынын кыймылын көрсөтүү аркылуу канааттандырылат;
- (b) толук болуу, ал эч бир операциялар жана окуялар, эсептер боюнча калдыктар жана финансылык отчеттуулукка негизделген тыянактарга таасир этиши мүмкүн болгон маалыматтарды ачып көрсөтүү колдон чыгарылбайт дегенди билдирет;
- (c) Ишенимдүүлүк, ал финансылык отчеттуулукта берилген маалымат төмөнкүлөрдө турат дегенди билдирет:
  - (i) муну колдонууга боло турган жерде окуялардын жана операциялардын юридикалык формасын гана эмес, ошондой эле алардын экономикалык маңызын чагылдырат;
  - (ii) ал мындай жагдайларда пайдаланган учурда ыраттуу баалоолор, өлчөөлөр, сунуштар жана маалыматты ачып көрсөтүү күтүлүшү келип чыгат;
- (d) бейтараптык, ал финансылык отчеттуулуктагы маалымат бир жактуулуктан эркин болгон иштин абалына көмөктөшөт;
- (e) түшүнүктүүлүк, ал финансылык отчеттуулуктагы маалымат айкын жана ар тараптан берилгендигинде жана аны чечмелөө учурунда кыйла айырмачылыктар мүмкүн экенин болжолдобойт дегендикте турат.

4. Аудитор эсепке алуунун түзүлгөн ыкмаларын алгылыктуу деп эсептелген финансылык отчеттуулукту даярдоонун учурдагы тигил же бул концепциясынын талаптары менен салыштырууну жүргүзүүнү чечиши мүмкүн. Мисалы, аудитор эсепке алуунун түзүлгөн ыкмаларын ФОЭСтер менен салыштыра алат. Чакан ишкананын аудитин жүргүзүү

учурунда аудитор эсепке алуунун түзүлгөн ыкмаларын стандартташтыруунун тиешелүү ыйгарым укуктуу же таанылган органы ушундай ишканалар үчүн атайын иштеп чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоонун концепциясы менен салыштырууну жүргүзүүнү чече алат. Аудитор ушундай салыштырууну аткарганда жана айырмачылыктарды аныктаганда, финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда кабыл алынган эсепке алуунун түзүлгөн ыкмалары финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын түзө тургандыгы же жоктугу жөнүндө, табылган айырмачылыктардын себептерин талдоону камтый тургандыгы, ошондой эле эсепке алуунун ушул түзүлгөн ыкмаларын колдонуу же финансылык отчеттуулукта финансылык отчеттуулукту даярдоонун ушул концепциясынын сыпаттамасы натыйжада алынган финансылык отчеттуулук пайдалануучуларды адаштырууга алып келе тургандыгы же жоктугу жөнүндө чечим кабыл алат.

5. Тигил же бул жеке артыкчылыктарга шайкеш келиши үчүн иштелип чыккан эсепке алуунун түзүлгөн көп сандагы ыкмалары жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук үчүн финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын түзбөйт. Алсак, шайкештик концепциясы финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясы болбойт, буга ал финансылык отчеттуулукту түзүүчүлөрдүн жана пайдалануучулардын арасында өзүнчө юрисдикцияда кеңири кабыл алынган учурлар кирбейт.